

ПРАВОВИЙ СТАТУС РАДИ АДВОКАТСЬКИХ АСОЦІАЦІЙ ТА ПРАВОВИХ ТОВАРИСТВ ЄВРОПИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗМІЦНЕННІ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті розглянуто правовий статус та основні завдання Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи та вплив на формування адвокатського самоврядування в Україні.

Ключові слова: Рада адвокатських асоціацій та правових товариств Європи, адвокатура, адвокат, адвокатське самоврядування, асоціації адвокатів.

В статье рассмотрено правовой статус и основные задания Совета адвокатских ассоциаций и юридических обществ Европы и влияние на формирование адвокатского самоуправления в Украине.

Ключевые слова: Совет адвокатских ассоциаций и юридических обществ Европы, адвокатура, адвокат, адвокатское самоуправление, ассоциации адвокатов.

The article deals with legal status and main objectives of the Council of Bars and Law Societies of Europe and its influence on advocacy self-government in Ukraine.

Keywords: Council of Bars and Law Societies of Europe, bar, advocate, advocacy self-government, bar associations.

Постановка проблеми. Із ухваленням нової редакції Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” від 05.07.2012 р. було закладено засади формування нового етапу в розвитку вітчизняної адвокатури і, зокрема, формування адвокатського самоврядування нового зразка. Проте формування нової системи адвокатського самоврядування пов’язане із значною кількістю проблем та труднощів, адже така система повинна забезпечити незалежне та професійне функціонування адвокатури в Україні. Це у свою чергу має відбуватись із врахуванням європейських принципів та стандартів здійснення професійної юридичної практики.

Рада адвокатських асоціацій та правових товариств Європи (далі – Рада) (з англ. Council of Bars and Law Societies of Europe) – об’єднання, що представляє асоціації адвокатів та правничі спілки 32 країн-членів та ще 12 країн, які мають статус асоційованих-членів чи спостерігачів, і таким чином об’єднує понад 1 мільйон європейських юристів. Рада представляє європейських адвокатів головним чином перед органами ЄС, але й також перед міжнародними організаціями.

Рада відіграє важливу роль у межах правових систем Ради Європи та Європейського Союзу, а також майже в усіх державах Європи, впроваджуючи високі стандарти юридичної професії, забезпечуючи незалежність, верховенства права в діяльності адвокатів, а також свободу надання юридичних послуг у країнах Європи. У тому числі Рада надає інформаційну та консультативну допомогу Україні в її прагненні створити демократичне та незалежне адвокатське самоврядування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання організації адвокатури в Україні відображено у працях вітчизняних науковців та практиків, зокрема І.В.Голованя, І.Ю.Головацького, А.В.Іванцової, В.В.Нікітченка, І.С.Павчука, С.Ф.Сафулька, О.Д.Святоцького, В.О.Святоцької, Л.В.Тасій, О.Г.Яновської та ін. Ці дослідники вивчали різноманітні аспекти організації та функціонування адвокатури в Україні. Проте у вітчизняній літературі недостатньо уваги приділено Раді адвокатських асоціацій та правових товариств Європи, що ускладнює питання вивчення правової природи цього органу на шляху України до європейських стандартів, у тому числі у сфері формування самоврядної незалежної адвокатури.

Метою статті є дослідити правовий статус та основні завдання Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи та вплив на формування адвокатського самоврядування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Рада адвокатських асоціацій та правових товариств Європи представляє спільні інтереси асоціацій адвокатів та правових товариств Європи в європейських та інших міжнародних установах. Вона також підтримує тісні відносини з Судом Європейського Союзу і Європейським судом з прав людини, обидва з яких під час розгляду справ допускають участь Ради у якості представника інтересів юристів в Європі. Рада адвокатських асоціацій та правових товариств Європи є міжнародною неприбутковою організацією, створена згідно норм бельгійського законодавства, та має своїм місцезнаходженням місто Брюссель (Бельгія).

З моменту свого створення Рада активно обстоювала інтереси Європейських юристів та стояла на захисті правових принципів, покладених в основу демократії та верховенства права.

Рада була створена у вересні 1960 р. на з'їзді Міжнародного союзу адвокатів (Union internationale des avocats), де було запропоновано створити орган, який би представляв асоціації адвокатів шести держав-засновниць Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) (ФРН, Бельгію, Францію, Італію, Люксембург та Нідерланди). Основною метою формування такої інституції стала необхідність представляти спільні інтереси юристів у взаємовідносинах з ЄЕС. Ця пропозиція дістала практичну реалізацію у грудні 1960 р. шляхом створення “консультативного комітету адвокатських асоціацій та національних асоціацій шести держав-членів ЄЕС” за активної участі Міжнародного союзу адвокатів. Ця назва пізніше була спрощена до “Ради адвокатських асоціацій та правових товариств”, хоча абревіатура ССВЕ і надалі продовжує використовуватись. З 1966 р. Рада стала набула автономного статусу. Першим президентом Ради був граф Ercole Graziadei [1].

У 1977 р. Рада спільно з Європейською Комісією брала участь у розробці проекту Директиви ЄЕС (ЕС) 77/249, яка дозволила адвокатам ЄЕС надавати тимчасові послуги в іншій державі-члені ЄЕС, що є відмінною від країни їх походження.

1979 рік вважають роком офіційного визнання ролі ради у представленні інтересів професійної юридичної спільноти в Європі через втручання у справу AM&S Europe Limited проти Комісії Європейських Співтовариств, що стосувалась визнання правових професійних гарантій у цій організації. З цього часу Рада створила постійну делегацію у судах Співтовариства.

У 1998 р. набула чинності друга Директива ЄЕС (ЕС) 98/5 щодо полегшення юридичної практики на постійній основі в державі-члені, що є відмінною від тієї, де була отримана юридична кваліфікація за участі Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи після її тривалих дискусій та обговорень. Ця директива дозволила адвокатам ЄЕС створювати місцеві адвокатські асоціації у будь-якій іншій державі-члені Співтовариства, про те за умови їх реєстрації та функціонування згідно законодавства відповідної держави, де створюються такі об'єднання.

Раду адвокатських асоціацій та правових товариств Європи на сьогоднішній день формують усі національні асоціації адвокатів 28 держав-учасниць Європейського Союзу і трьох держав-учасників Європейського Економічного Простору (Норвегія, Ліхтенштейн, і Ісландія) і Швейцарії, що мають так зване “повне членство”. Окрім цього, членами Ради є ще 12 держав, зокрема країни-кандидати на вступ в ЄС мають статус “асоційованих членів”, а також інші країни члени Ради Європи – “спостерігачі”. Проте асоційовані члени й спостерігачі повинні приєднатись і дотримуватись статутів Ради і заохочуються до прийняття і впровадження Кодексу поведінки Ради.

Держави, що мають повне членство в Раді поділяються на національні делегації, склад яких не повинен перевищувати 6 осіб. Натомість асоційовані члени та спостерігачі Ради представлені лише одним представником, який може брати участь у пленарних сесіях Ради без права голосу і у постійних комітетах Ради.

Статуту Ради визначають наступні цілі та завдання Ради:

1. представлення інтересів адвокатських асоціацій та правових товариств Європи повних, асоційованих членів та спостерігачів з усіх питань, що стосуються реалізації професійних прав юристів, розвитку права та юридичної практики відповідно до принципів верховенства права як на європейському, так і на міжнародному рівнях.

2. консультування та посередництво між членами Ради, між членами Ради та ЄС чи Європейського Економічного Простору з усіх вищевказаних питань.

3. моніторинг дотримання принципу верховенства права, захисту фундаментальних прав свобод людини, у тому числі право доступу до правосуддя і захист клієнта, захист демократичних цінностей нерозривно пов'язаних з такими правами [2, р. 2].

Основними сферами зацікавленості експертів Ради та її робочих комітетів та груп є питання розвитку юридичної професії в Європі, включаючи питання професійної етики (деонтології), змагальності юристів, свобода надання юридичних послуг та права людини. В останні роки робочі групи основну увагу зосереджували на питаннях, що стосуються правової допомоги, кримінального, сімейного та спадкового права, боротьби з відмивання брудних грошей, європейського господарського права, колективної відповідальності та альтернативних способах вирішення конфліктів. Фахівці Ради регулярно надають консультації з приводу вдосконалення процедур Європейського Суду Правосуддя та Європейського Суду прав людини. Крім того, Рада представляє її членів на світовому рівні з приводу вільного надання ними юридичних послуг по всьому світу без будь-якого переслідування або перешкод, співпраці у сфері боротьби з тероризмом та іншими серйозними злочинами.

У 1988 р. Радою було схвалено Кодекс поведінки, що мав на меті усунути суперечності та неоднаковий підхід до вирішення конфліктних ситуацій при застосуванні різних національних кодексів поведінки при вирішенні аналогічних ситуацій. Цей Кодекс визначає основні принципи юридичної професії, як-от: про-

фесійна незалежність, конфіденційність інформації про клієнта, реклама юридичних послуг, взаємовідносини з клієнтами, судами та іншими юристами. Однак Кодекс має обов'язкову дію лише у випадку ухвалення його відповідною асоціацією адвокатів.

У 2006 р. Рада ухвалила Хартію основних принципів юридичної професії в Європі, що містить десять основних принципів юридичної професії для адвокатських асоціацій Європи. Особливого значення цей документ має для демократій Європи, що розвиваються з метою полегшення їх боротьби за створення незалежних та ефективних асоціацій адвокатів.

Починаючи з 2007 року Рада присуджує нагороду у галузі прав людини. Ця нагорода виділяє роботу видатного адвоката або адвокатського об'єднання, які продемонстрували значний вклад та самопожертву у підтримці фундаментальних цінностей. Завдяки цій нагороді Рада прагне посилити усвідомлення ролі адвокатів в їх забезпечення верховенства права. Перша така відзнака була присуджена у 2007 р. асоціації адвокатів "Avocats Sans Frontières" ("Адвокати без кордонів") [3].

Серед органів Ради можна виділити президію, національні делегації, постійний комітет, комітети і робочі групи, секретаріат.

Президію Ради складає голова (президент) та три віце-голови, які обираються на один однорічний термін. Голова веде пленарні засідання та представляє Раду у відносинах з іншими органами, координує роботу комітетів та робочих груп.

Усі "повні члени" поділяються на національні делегації, які представлені не більше як 6 членами. З-поміж себе кожна делегація призначає голову делегації та особу відповідальну за комунікації з Секретаріатом та іншими делегаціями.

Виконавчим органом Ради є постійний комітет, до складу яких входять представники національних делегацій Ради. Засідання комітетів проводяться п'ять разів на рік. Постійний комітет здійснює повне управління Радою, за винятком функцій покладених виключно на пленарні сесії Ради.

Загальне засідання Ради, що мають назву пленарної сесії проходять за участі усіх членів Ради під головуванням її президента. Пленарні сесії проводяться двічі на рік із найважливіших питань, що визначені постійними комітетами Ради. Кожна делегація залежно від країни походження має певну кількість голосів. Голова делегації або інший уповноважений представник голосує за відповідну делегацію кількістю голосів, що визначена Статутами Ради.

Національна делегація Ради	Кількість голосів	Національна делегація Ради	Кількість голосів
Австрія	6	Норвегія	6
Бельгія	7	Нідерланди	7
Болгарія	6	Німеччина	18
Греція	7	Польща	12
Данія	6	Португалія	7
Естонія	3	Румунія	10
Ірландія	6	Словацька Республіка	5
Ісландія	3	Словенія	3
Іспанія	18	Сполучене Королівство	18
Італія	18	Угорщина	7
Кіпр	3	Фінляндія	5
Латвія	3	Франція	18
Литва	4	Хорватія	5
Ліхтенштейн	2	Чеська Республіка	7
Люксембург	5	Швейцарія	6
Мальта	3	Швеція	6

Джерело: складено на основі статутів Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи [2].

Комітети та робочі групи складаються з представників та експертів національних делегацій. Комітети збираються за потреби. Особливе місце займає фінансовий комітет, що має контрольно-консультативні функції. Інші комітети та робочі групи створюються головою Ради при потребі.

Організацію роботи Ради та усіх її органів забезпечує секретаріат, що призначається постійним комітетом Ради. Очолює секретаріат Генеральний секретар. Секретаріат відповідає за координацію роботи комітетів.

Пленарні засідання є правомочними за умови присутності делегацій, що мають не менше як дві третіх голосів. Проте для постійного комітету кворум встановлено простою більшістю членів комітету.

Більшість питань, що приймаються пленарною сесією чи постійним комітетом вимагають подвійної більшості голосів, зокрема це стосується прийняття змін до статутів, рішень щодо призупинення голосування делегації, прийняття чи виключення членів Ради, розпуску Ради, обрання голови та віце-голів Ради та голови

фінансового комітету, прийняття бюджету та інші питання, визначені статутами Ради. Подвійна більшість при цьому означає:

- кількість голосів є рівною чи більшою двох третин поданих голосів;
- схвалення прийняття рішення не менше, ніж двома третинами голосів делегацій.

Україна отримала статус спостерігача при Раді у 2003 р. через Спілку адвокатів України. З того часу Рада почала уважно стежити за зусиллями зі створення єдиного професійного об'єднання адвокатів в Україні відповідно до зобов'язання, взятого на себе Україною при вступі до Ради Європи в 1995 році. Рада неодноразово підкреслювала важливість формування незалежної та самоврядної національної асоціації адвокатів, пропонуючи свою підтримку в цьому процесі. Після створення Національної асоціації адвокатів України вона отримала статус спостерігача при Раді.

Однак формування нового адвокатського самоврядування, що пов'язане з установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року, викликало серйозну стурбованість серед частини української адвокатури. Крім того, було проведено альтернативний з'їзд адвокатів, який зрештою держава не визнала, а представники асоціації переможниці розпочали переслідування своїх колег за розбіжність у поглядах. Експерти Ради, які розглядали конфліктну ситуацію вказали, що керівництво української адвокатури застосувало до “незручних колег” санкції, які не використовує жодна європейська країна. Представники Ради відзначили, що сумніваються в незалежності та самоправності українських адвокатів, яким через суд забороняли вільно висловлювати думки. Вони також висловили своє занепокоєння з приводу відкриття дисциплінарних проваджень та припинення діяльності адвокатів з альтернативною точкою зору.

У своєму висновку представники Ради вказали, що тільки самі українські адвокати – за відповідної підтримки з боку міжнародного співтовариства в разі необхідності – можуть і повинні знайти спосіб налагодити ефективну діяльність національної адвокатури. Органи влади України та інші зацікавлені сторони повинні проаналізувати будь-які сумніви щодо можливих порушень принципу незалежності адвокатської діяльності та вжити усіх заходів, необхідних для забезпечення незалежності адвокатів. При цьому Рада висловлює згоду і готовність допомогти, де це можливо, щоб забезпечити належне функціонування адвокатури в Україні [4].

У квітні 2014 р. Рада надіслала лист на ім'я Прем'єр-міністра України, вказуючи на низку випадків порушень професійних прав адвокатів у різних містах України – Києві, Донецьку, Одесі, Дніпропетровську, Полтаві, Закарпатті, Харкові та інших містах. Аналогічні листи були направлені на ім'я в.о. Президента України, в.о. Генерального прокурора України, а також до Європейської Комісії та Делегації України в Європейському Парламенті. У цьому листі Рада вказує, що нещодавнє збільшення кількості порушень професійних прав адвокатів в процесі реалізації ними своїх професійних функцій, а також зазіхання на їх особисті права як громадян країни, стало предметом серйозного занепокоєння Ради. Констатується порушення прав адвокатів при реалізації ними їх професійних функцій, проведення незаконних обшуків, перешкоджання діяльності адвоката, відкриття кримінальних проваджень щодо адвокатів у зв'язку з представництвом інтересів клієнтів та виклику їх на допит у якості свідків [5]. Крім того, було вказано на необхідність дотримання принципів та норм “Головних принципів щодо ролі юристів” ООН (1990 р.) та Рекомендації № R(2000)21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності юриста (2000 р.). Отже, Рада й надалі здійснює моніторинг та контроль за станом додержання прав адвокатів в Україні.

У законодавстві України статус Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи не визначений. Так, Закон України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” навіть не згадує про цю організацію. Чи не єдиним документом із згадкою про Раду є Правила адвокатської етики, затверджені Установчим З'їздом адвокатів України 17.11.2012 р., в статті 4 яких вказано, що при здійсненні адвокатами України адвокатської діяльності в інших країнах, які входять до Європейського Союзу та/або Європейського співтовариства, за умови членства Національної асоціації адвокатів України у Раді адвокатських асоціацій та правових товариств Європи, на них також поширюватимуться вимоги Кодексу поведінки європейських адвокатів. Порушення вимог Кодексу поведінки європейських адвокатів у такому випадку є дисциплінарним проступком [6]. Щоправда не сказано про форму такого членства України, адже НААУ вже є спостерігачем при Раді, натомість повного членства можна набути лише після вступу України в ЄС або до Європейського Економічного Простору.

Висновки. Рада адвокатських асоціацій та правових товариств Європи є незалежною міжнародною організацією, що представляє інтереси адвокатів та й усіх юристів загалом 32 держав членів ЄС та Європейського Економічного Простору, а також 12 держав асоційованих членів на вступ до ЄС та спостерігачів (інших членів Ради Європи), що загалом охоплює мільйон європейських юристів. З моменту свого створення Рада докладє значних зусиль для покращення статусу адвокатів в Європі та формування спільних принципів і стандартів юридичної професії, забезпечення відкритості і вільного доступу для надання юридичних послуг по всій Європі. Крім того, Рада приділяє значну увагу й формуванню адвокатського самоврядування в Україні та надає свою консультативну допомогу в утвердженні та становленні незалежної і професійної адвокатури в

Україні. Питання функціонування та правового статусу Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи є малодослідженими у вітчизняній літературі і потребують подальших наукових пошуків та досліджень.

Література

1. *Council of Bars and Law Societies of Europe*. – Access mode : <http://www.ccbe.eu/index.php?id=375&L=0>.
2. *Statutes of Council of Bars and Law Societies of Europe : as adopted at the CCE Plenary Session in Brussels on 29-30 November, 2013*. – 11 p. – Access mode : http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/document/statuts/statutes_en.pdf
3. *Avocats Sans Frontières*. – Access mode : <http://www.asf.be/about-asf/history/>
4. *Доповідь за результатами візиту делегації ССВЕ з метою перевірки фактів (Київ, 10-12 липня 2013 року)*. – Режим доступу : <http://vkdkka.com.ua/dopovId-za-rezultatami-vIzitu-delegaczII-ccbe-z-metoyu-perevIrki-faktIv.html>
5. *Concerns regarding incidents of serious violation of the rights of lawyers in Ukraine [Brussels, 15 April 2014]*. – Access mode : http://www.uba.ua/documents/doc/ccbe_letter_to_mr_yatseniuk_re_violation_of_lawyers%2527_rights.pdf
6. *Правила адвокатської етики : Установчий З'їзд адвокатів України [від 17.11.2012 р.] / Національна асоціація адвокатів України*. – Режим доступу : <http://www.unba.org.ua/upload/Дон%20обл/Правила%20адвокатської%20етики.pdf>

УДК 339.9:339.1

Ф.А. Важинський

к. е. н., с. н. с.

Інститут регіональних досліджень НАН України

В.М. Черторицький

м. н. с.

Інститут регіональних досліджень НАН України

ІНСТРУМЕНТИ НІВЕЛЮВАННЯ БЛОКУВАННЯ ВЗАЄМОДІЙ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ТРАНСКОРДОННОМУ ПРОСТОРИ

У статті висвітлені деякі можливі інструменти нівелювання блокування взаємодій у транскордонному просторі, такі як *riggyback*, коопераційний експорт, група експортерів, *joint venture*, мережа, кластерінг, а також можливості розвитку багатосторонньої транскордонної співпраці.

Ключові слова: *транскордонний простір, інструменти, господарська діяльність, riggyback, коопераційний експорт, група експортерів, joint venture, мережа, кластер.*

В статье освещены некоторые возможные инструменты нивелирования блокировки взаимодействий в трансграничном пространстве, такие как *riggyback*, кооперационный экспорт, группа экспортеров, *joint venture*, сеть, кластеринг, а также возможности развития многостороннего трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: *трансграничное пространство, инструменты, хозяйственная деятельность, riggyback, кооперационный экспорт, группа экспортеров, joint venture, сеть, кластер.*

The article highlights some possible tools leveling blocking interactions in the cross-border area, such as *riggyback*, cooperative export, exporters group, *joint venture*, network, clustering and also the possibilities of a multilateral cross-border cooperation development.

Keywords: *cross-border space, tools, economic activity, riggyback, cooperative export, group of exporters, joint venture, network, cluster.*

Постановка проблеми. Стратегічним викликом, який визначений Програмою транскордонної співпраці Польща – Білорусь – Україна 2007 – 2013 (індикативний бюджет Програми – 186,201 млн. євро), що діє в рамках Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства (ENPI)¹ для підтримки процесів транскордонного

¹ Cross-Border Cooperation Programme «Poland – Belarus – Ukraine 2007-2013» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cpe.gov.pl/pliki/127-pl-by-ua-eng-5b1-5d.pdf>; <http://minrd.gov.ua/diyalnist-mijnarodne-integratsiya-ukraini-do-es/integratsiya-ukraini-do-es/inf-dovidka2/>